

УДК 81'366.544

## ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК МНОЖИНИ В СИСТЕМІ СЛОВОЗМІНИ ІМЕННИКІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У статті досліджено закономірності функціонування двох форм знахідного відмінка множини іменників – назв істот у системі словозміни сучасної української літературної мови. Особливу увагу зосереджено на формі, що збігається з називним відмінком і є типовою ознакою «живої» народної мови. Запропоновано перелік іменників – назв неосіб, які в знахідному відмінку множини мають форму називного відмінка. Указано на причини та проаналізовано наслідки витіснення форм називного відмінка формами родового відмінка.

**Ключові слова:** іменник, знахідний відмінок, називний відмінок, множина, чоловічий рід, жіночий рід, середній рід.

**Обґрунтування наукової проблеми.** У художній літературі ХІХ – початку ХХІ ст., дещо рідше – у публіцистиці спостерігаємо функціонування двох варіантів форм знахідного відмінка множини іменників – назв істот усіх родів: форми, що збігається з родовим відмінком, і форми, тотожної називному відмінкові, пор.: ...*Кравчина випускає гусей* (О. Довженко); *Весною... вигнали ми своїх зголоднілих за зиму корівок на пашу* (І. Цюпа); ...*крадькома продав троян коней і воли* (М. Стельмах); ...*виганяти на пашу колгоспних коней, сидючи верхи на Буланому чи Мушці* (А. Дімаров); ...*чабани випускають овець із кошар* (О. Гончар); *А він, Санько, мов мала дитина, мусить пасти курчат* (В. Рутківський) і *Я пас ягнята за селом* (Т. Шевченко); ...*дитина метелики, пташок гонить* (Марко Вовчок); *Маруся ...теж бджоли доглядала так, що аж, незвичайні, кусали її і тим робили часом із любенького личенька не знати що* (Марко Вовчок); *Джержя мусив везти хліб на базар, продати й заплатити йому [шинкаря] гроші та викупити кожуха, а тут треба було годувати панські качки* (І. Нечуй-Левицький); – *Якого біса мені тут сидіти! – здивувався Бульба, звертаючись до Товкача. – ...Доглядати віці та свині та з жінкою бабитися!* (О. Довженко); – *Ось ми поставимо оті червоні опудала по своїх городах лякати горобці та ворони,* – крикнув один козак з холопів (І. Нечуй-Левицький); *Іван сидів і слухав, забувши зовсім, що має доглядати корови* (М. Коцюбинський); *Жену з поля корови та віці* (Ю. Мушкетик); *Не в одного дядька заніє серце, як гляне він на дітей, що ганяють кури по дорозі* (М. Грушевський); *Семенко все бігав, все робив, що мама казала, і раз по раз гримав на молодші сестри* (В. Стефаник); *Гордій пішов раки ловити* (У. Самчук); *Другого дня, не дуже й торгуючись, він продав на ярмарку і брчку, і коні* (М. Стельмах); *Того дня старий конюший звелів переганяти коні в луг* (І. Білик); *Не хотіла чапля рибок, а тепер їсть жаби* (Укр. прислів'я); ...*Собб підвищує свою присутність на ринку Європи, її курчата активно закупаються у Голландії, Німеччині* (Агробізнес сьогодні, 2013, № 4) та багато інших.

Відповідно до чинного «Українського правопису» та сучасних граматичних описів української літературної мови обидві проілюстровані форми знахідного відмінка множини є нормативними, хоч форму, спільну з називним відмінком, «дозволено» лише для іменників – назв свійських тварин [24, с. 67, 76, 79]. Проте, як засвідчує мовна практика, «семантичний діапазон» таких іменників набагато ширший і охоплює також назви звірів, птахів, комах,

риб, найпростіших мікроорганізмів та навіть осіб. Ця розбіжність між прескриптивною та дескриптивною нормами становить труднощі не тільки для мовців, а й для укладачів граматичних словників.

З огляду на це **мета** нашої статті – дослідити закономірності функціонування двох форм знахідного відмінка множини іменників – назв істот (осіб і неосіб) у системі словозміни сучасної української літературної мови. Для досягнення цієї мети поставлено такі основні **завдання**: 1) простежити історію входження форми знахідного відмінка множини, спільної з називним відмінком, до системи словозміни іменників української літературної мови; 2) установити перелік іменників – назв неосіб, що в знахідному відмінку множини мають форму називного відмінка; 3) указати на причини та проаналізувати наслідки витіснення форм називного відмінка формами родового відмінка.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Найбільше уваги взаємодії двох форм знахідного відмінка множини іменників – назв істот приділяли в 30-х роках ХХ ст. М. Наконечний [8], О. Курило [7], О. Синявський [11], І. Огієнко [9, 10]. У сучасній лінгвоукраїністиці ця проблемо спеціально не досліджена, її торкаються принагідно під час опису системи словозміни іменника в граматиках [2], підручниках і посібниках для вищої школи [14, 15, 17] та деяких словниках [18].

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Уживання іменників – назв істот у знахідному відмінку множини у формі називного І. Огієнко справедливо вважав ознакою «живої» народної мови [9, с. 31–311], про що свідчить частотне використання цих форм в усній творчості українського народу – прислів'ях, приказках, піснях, казках тощо, напр.: *Опанас воли пас, а дівчина бички* (Номис); *Ой, там Роман воли пасе* (Укр. нар. пісня); *Ой, він [милий] оре, воли гонить* (Укр. нар. пісня); *Розпрягайте, хлопці, коні Та лягайте спочивать* (Укр. нар. пісня); *Наїхали гості да непрохані – І непрохані, несподівані. Попускали коні непутані – І непутані, й негнуздані. Вони сад-виноград да поламали, Райські пташки да розігнали* (Колядка); *Сидить Василь коло ясель, корови годує* (Коломийка); *Сова спить, а кури бачить* (Укр. присл.); [Дід:] *...а зимою хоч бджоли й забирають додому, а я все-таки тут живу* (Укр. нар. казка); *Придбали діти, дбайте, щоб було що й надіти* (Укр. присл.); *Полишила перепілонька свої дрібні діти* (Укр. нар. колискова пісня); *А на тім яворі сиз орел сидить, Сиз орел сидить, з рибою говорить: – Ой бути нам, рибо, у одного пана, У одного пана, пана Івана. Тобоя, рибо, гості вітати, А моїм пером – листи писати!* (Колядка) та багато інших. Широке вживання іменників у знахідному відмінку множини в формі називного відмінка в українському фольклорі дало підстави деяким дослідникам кваліфікувати ці форми як «розмовні» [12, с. 168].

І. Огієнко «знахідний відмінок множини у формі називного» уважав «суто українською» відмінковою формою, хоч і звертав увагу на те, що конструкції зі знахідним множини в формі називного властиві також іншим слов'янським мовам, зокрема «мові польській, болгарській» [9, с. 259; 10, с. 311]. «Російська мова, – наголошував він, – вже з давнього часу загубила цю форму і в неї знахідний множини від живих істот тепер завжди має форму тільки родового» [9, с. 260].

Вивчаючи походження форм знахідного відмінка множини, І. Огієнко констатував, що «у давнину назви всіх живих істот – чи то тварин, чи то людей – в знахідному множини завжди мали свою старшу форму, однакову з відмінком називним, і не змішували її з формою родового» [10, с. 309]. Свій висновок дослідник потвердив багатьма ілюстраціями з

давніх Євангелій X–XI ст., старої української мови XI–XII ст., стародавніх пам'яток живої української мови XV–XVIII ст. [9, с. 258]. На широке використання в давній українській мові «форми знахідного множини замість називного множини» указував також І. Тараненко [3, с. 215].

На тому, що в давньоруській мові називний і знахідний відмінки іменників – назв істот у множині мали однакові закінчення, акцентували увагу й інші мовознавці [6, с. 61, 97–98; 2, с. 114; 4, с. 130]. Проте вже в пам'ятках староукраїнської мови засвідчено «форми, тотожні з називним та значно рідше з родовим від назв істот» [4, с. 151]. С. Самійленко наголошував, що іменники – назви осіб та істот «почали приймати закінчення, тотожне із закінченням родового відмінка множини, дуже пізно; неусталеність у вживанні цих закінчень виявляється навіть у пам'ятках XVII ст., у живих говірках української мови» [5, с. 86, 125]. Зокрема, дослідник системи словозміни української мови І. Керницький на матеріалі пам'яток XVI ст. установив, що знахідний відмінок множини від особових назв має форму як родового, так і називного відмінка множини, а знахідний відмінок множини від назв тварин завжди має форму називного відмінка множини [6, с. 61, 97–98].

І. Огієнко також поділяє думку про те, що «перші випадки заступлення форми знахідного формою родового множини живих осіб та тварин по перехідних дієсловах» зафіксовані в староукраїнській мові [10, с. 311]. Від того часу в українській мові поступово «запанувало таке розрізнення: знахідний осіб (людей) може бути однаковий і з родовим, але знахідний тварин позостається стародавній, цебто однаковий із називним» [10, с. 312].

Диференціація відмінкових форм іменників за семантичною ознакою «особа» / «неособа» загалом збереглася й до сьогодні. Однак якщо І. Огієнко наголошував, що форми, спільні для знахідного та родового відмінків, можливі лише для назв осіб (людей), а для неосіб (тварин) нормативною є форма знахідного відмінка, яка збігається з називним, то в мовній практиці середини XX ст. – початку XXI ст. в знахідному відмінку множини форми іменників – назв свійських тварин та комах, тотожні родовому відмінкові, майже повністю витіснили ті, що збігаються з називним відмінком, пор.: *пастити коней* і *коні*, *доїти корів* і *корови*, *годувати свиней* і *свині*, *гонити овець* і *вівці*, *доглядати бджіл* і *бджоли*, *ловити горобців* і *горобці* й под. Цю закономірність кодифіковано в граматичних описах сучасної української літературної мови [13, с. 92, 112, 121; 1, с. 19; 2, с. 106], підручниках та посібниках для вищої школи [14, с. 361, 363; 17, с. 161, 163; 15, с. 219, 227], чинному «Українському правописі» [24, с. 67, 76, 79]. Причому норма вживати іменники, що позначають осіб, у знахідному відмінкові множини у формі родового відмінка, а назви тварин – із подвійними флексіями родового та називного відмінків, яку викладено в сучасній науково-навчальній літературі, продовжує традиції 60–70-х років XX ст. [пор.: 16, с. 124].

Але навіть за такого чіткого семантичного критерію розмежування форм знахідного і родового відмінків, як «особа» / «неособа», вичерпний перелік іменників – назв неосіб, яким у сучасній українській літературній мові в знахідному відмінку множини «дозволено» мати форму називного відмінка, установити складно. У сучасних граматиках та «Українському правописі» їх склад обмежено здебільшого назвами свійських тварин (*кони*, *воли*, *корови*, *вівці*, *свині*, *kozy*; *телята*, *ягнята*, *лисенята*), птахів (*кури*, *гуси*, *качки*, *індики*; *курчата*, *гусята*, *каченята*, *індичата*, *орлята*) та деяких комах (*бджоли*), хоч «жива» народна мова, усна творчість українського народу і художня література засвідчують значно більше іменників, що в знахідному відмінку множини мають форму називного відмінка. М. Наконечний, крім поданих, уможлиблював форму знахідного відмінка множини, спільну

з називним відмінком, також для іменників *олені, зайці, лисиці, серни (сарни), тури; лошата, поросята, слонята, мишенята, щенята; голуб'ята, дрохви, перепели, тави, мухи, метелики, павуки* [8, с. 125]. О. Тараненко серед іменників – назв істот, що можуть мати форму «називний – знахідний» (як варіант до форми «родовий – знахідний» або навіть єдину) подає ще й назви найпростіших мікроорганізмів (*амеби, бацили, інфузорії, мікроби, віруси*) та інших тварин (*глисти, черви, п'явки, воші; оселедці, лини, жуки, раки*) [18, с. 13].

Узагальнивши напрацювання української граматичної думки та найчисленніші вияви в мовній практиці, можемо констатувати, що в знахідному відмінку множини форму називного відмінка найчастіше мають іменники, що позначають: істот – неосіб чоловічого роду: *кони, воли, бики, тури, хорти, рисаки, зайці, олені; індики, горобці, голуби, перепели, соколи; карасі, окуні, лини, короти, в'юни, оселедці, раки; комарі, метелики, павуки; мікроби, віруси, глисти, черви*; істот – неосіб жіночого роду: *корови, свіні, вівці, кізи, лисиці, сарни, миші; кури, гуси, качки; пташки, ворони, дрохви, тави; бджоли, мухи; воші; жуки, жаби, п'явки; амеби, бацили, інфузорії*; істот – неосіб середнього роду: *телята, ягнята, поросята, лошата, лисенята, мишенята, щенята, цуценята, зайчата, слоненята; голуб'ята, курчата, гусята, каченята, індичата, орлята*.

Як засвідчує фактичний матеріал, в українській художній літературі та у фольклорі численним також є вживання в знахідному відмінку множини у формі називного відмінка іменників – назв осіб *діти, люди* та *гості*, пор.: *Придбали діти, дбайте, щоб було що й надіти* (Укр. присл.); *Я гуси пасла за селом, і діти бавила, і пряла* (І. Франко); *...по вечері він [І. Франко] бавив діти і робив коректу своєї збірки оповідань «В поті чола»* (В. Стефаник); *А на тім яворі сиз орел сидить, Сиз орел сидить, з рибою говорить: – Ой бути нам, рибо, у одного пана, У одного пана, пана Івана. Тобою, рибо, гості вітати, А моїм пером – листи писати!* (Колядка); [Д. Мерседес:] *Пабло, нам слід піти нагору гості бавить* (Леся Українка) і под.

В «Українському правописі» 1946 р. навіть була спеціальна примітка, що «слово *дитина* в знахідному відмінку множини має форми: *дітей*, а також *діти*» [22, с. 76]. На цю ж особливість української мови звертала увагу у своїх дослідженнях і О. Курило [7, с. 115].

Стосовно іменника *люди*, то І. Керницький зауважував, що в українських пам'ятках XVI ст. «знахідний відмінок від іменника *люди* постійно має закінчення *-и*» [6, с. 61].

На те, що знахідний відмінок множини для іменників – назв людей не завжди має форму родового, а може мати й форму називного, указував також О. Синявський [11, с. 49]. Він наголошував, що це навіть обов'язково тоді, коли «додаткове слово після прийменника разом із цим останнім сталося прислівниковим виразом чи хоч наблизилося до прислівника, напр.: «вийти в люди», «піти вчителі», «записатися в міщани», «пошитися в дурні» тощо. Навіть і в інших випадках, твердить мовознавець, знахідний відмінок множини від назв людей «може дорівнюватися називному, а не родовому, як от *хустки на молодіці* тощо». На думку О. Синявського, такі вирази, як «*серце люди полюбило*», досить звичайні і становлять одну зі стилістичних особливостей мови Т. Шевченка [Там само].

Причиною витіснення в знахідному відмінку множини форм називного відмінка формами родового відмінка І. Огієнко та М. Наконечний вважають вплив російської мови [9, с. 260; 10, с. 312; 8, с. 125]. Зокрема, І. Огієнко наголошував, що «підо впливом мови російської часто і в Україні вживають... форми родового відмінку: «*Пас коней* (а треба: *пас коні*)» [10, с. 311]. Він констатував, що «до 1930-х років вільно вживали чисто української форми, а по цьому – змушені вживати форми російської. < ... > далі так ніби забулася наша

притаманна форма “*пасти коні*”, і скрізь запанувала форма російська: “*пасти коней*”» [10, с. 313]. Проте, на думку П. Тимошенка, форми називного – знахідного відмерли не так через політичні обставини, як «через свою граматичну невиразність» [19, с. 187].

На глибоке переконання І. Огієнка, «затирання» цієї «української особливості» відбувалося також за допомогою урядових наказів через школу, пресу, видавництва, а найголовніше – через «Український правопис». Видання «Українського правопису» різних років, відповідно до соціально-політичних умов функціонування української мови, виразно засвідчують боротьбу, а згодом витіснення в знахідному відмінку множини форм іменників – назв свійських тварин, що збігаються з називним відмінком, формами, тотожними родовому відмінкові. Зокрема, в «Українському правописі» 1928 р. у знахідному відмінку множини для назв неосіб подано тільки ті форми, що збігаються з називним відмінком (*по коні, за телята, про гуси, корови, воли, свині, метелики*), а ті, що збігаються з родовим, наведено для назв осіб (*про гостей, за молодиць (і молодиці)*) і т. ін. [20, с. 44], тоді як в «Українському правописі» 1933 р. у знахідному відмінку множини рекомендовано надавати перевагу формам, що збігаються з родовим відмінком: «Іменники – назви тварин, поряд з формою = родовому відмінку мають **інколи** і форму називного відмінка: *коней (і коні), волів (і воли); свиней (і свині), корів (і корови), гусей (і гуси), курей (і кури); гусят-(а), курчат-(а)*» [21, с. 31, 38, 41, 43–44]. П. Тимошенко зауважував, що в 1933 р. була прийнята ухвала, відповідно до якої форми на зразок *пасу корови, бачу хлопці* «треба ліквідувати, встановивши замість них, як єдино нормативні, форми *пасу коней, бачу хлопців*» [19, с. 187].

В «Українському правописі» 1946 р. зазначено, що «іменники назви деяких свійських тварин уживаються **переважно** у формі називного відмінка: *гнати вівці, пасти корови (рідше – овець, корів)*, аналогічно: *коні (і коней), воли (і волів), гусята (і гусят), курчата (і курчат)*» [22, с. 66, 76, 79]. Проте вже в «Українському правописі» 1960 р. зазначено, що іменники – назви деяких свійських тварин так само як і інші іменники, що означають істоти, «мають **переважно** форму, однакову з родовим відмінком»: *коней (і коні), волів (і воли); овець (і вівці), корів (і корови); гусят (і гусята), курчат (і курчата)*, але *оленів, жуків, горобців* [23, с. 76, 87, 91]. Цю тенденцію збережено і в чинному «Українському правописі» [24, с. 67, 76, 79].

**Висновки та перспектива подальшого дослідження.** Отже, форми знахідного відмінка множини, що збігаються з називним відмінком, як переконливо доводять дослідження українських мовознавців, належать до самотутніх морфологічних особливостей української літературної мови і є ознаками народної мови. Проте починаючи з 40-х рр. ХХ ст. унаслідок «несприятливих» суспільно-політичних умов розвитку української мови, вони були поступово витіснені на периферію мовного вжитку, хоч зовсім вивести їх з мовного обігу не вдалося. Ці форми широко вживали і продовжують уживати в художній літературі та дещо рідше – у публіцистиці.

На початку ХХІ ст. форми знахідного відмінка множини, що збігаються з називним відмінком і мають паралельні форми родового відмінка, визнано нормативними лише для іменників усіх родів, що є назвами свійських тварин, хоч мовна практика засвідчує вживання у формі називного відмінка також іменників – назв тварин (звірів, птахів, комах) узагалі. На першому місці в сучасних підручниках для вищої школи та чинному «Українському правописі», аналогічно до традиції 60-х рр. ХХ ст., подають форму, спільну з родовим відмінком, а на другому – форму, тотожну називному відмінкові. У вивченні проблеми

взаємодії двох форм знахідного відмінка множини іменників – назв істот у мовній практиці ХХІ сторіччя вбачаємо перспективу подальших наукових студій.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові / І. Р. Вихованець. – Київ : Наук. думка, 1971. – 120 с.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – Київ : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 398 с.
3. Історична граматики української мови / [О. П. Безпалько, М. К. Бойчук, М. А. Жовтобрюх та ін.]. – Київ : Рад. школа, 1962. – 510 с.
4. Історична граматики української мови / [М. А. Жовтобрюх, О. Т. Волох, С. П. Самійленко та ін.]. – Київ : Вища школа, 1980. – 320 с.
5. Історія української мови. Морфологія / [С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1978. – 540 с.
6. Керницький І. М. Система словозміни в українській мові. На матеріалах пам’яток ХVІ ст. / І. М. Керницький. – Київ : Наук. думка, 1967. – 287 с.
7. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 304 с.
8. Наконечний М. Українська мова : програма-конспект з додатком про новий правопис український / Микола Наконечний. – Харків : Рух, 1928. – 264 с.
9. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рідна мова / [упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик] / Іван Огієнко (митрополит Іларіон). – Київ : Наша культура і наука, 2010. – 436 с.
10. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Наша літературна мова / [упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик] / Іван Огієнко (митрополит Іларіон). – Київ : Наша культура і наука, 2011. – 355 с.
11. Синявський О. Норми української літературної мови. / Олекса Синявський. – Харків; Київ, 1931 – 367 с.
12. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков / [Г. П. Ижакевич, В. И. Кононенко, Н. Н. Пилинский и др.]. – Київ : Вища шк., 1980. – 208 с.
13. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – Київ : Наук. думка, 1969. – 583 с.
14. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Вища школа, 1997. – 493 с.
15. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [за ред. М. Я. Плющ]. – 3-тє вид. – Київ : Вища школа, 2001. – 430 с.
16. Сучасна українська мова : [підручник] / [М. Т. Доленко, І. І. Дацюк, А. Г. Квашук та ін.]. – Київ : Рад. школа, 1964. – 320 с.
17. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. – 4-тє вид. – Київ : Либідь, 2008. – 488 с.
18. Тараненко О. О. Словозміна української мови [Текст] / О. О. Тараненко ; Nyiregyhazi foiskola. Ukran es ruszin filologiai tanszek. – Nyiregyhaza : [б.в.], 2003. – 198 с.
19. Тимошенко П. Д. Питання нормалізації синтаксису української літературної мови в радянську епоху / П. Д. Тимошенко // Синтаксична будова української мови. – Київ : Наукова думка, 1968. – С. 182–191.
20. Український правопис. – Харків : Радянська школа, 1928. – 96 с.
21. Український правопис. – Харків : Радянська школа, 1933. – 96 с.
22. Український правопис. – Київ : Українське державне видавництво, 1946. – 179 с.
23. Український правопис. – Вид. 2-ге, випр. і доповн. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1960. – 272 с.

24. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут української мови. – 6-те вид., стереотип. – Київ : Наук. думка, 1997. – 238 с.

**Колибаба Л. Винительный падеж множественного числа в системе словоизменения существительных современного украинского литературного языка**

*В статье исследованы закономерности функционирования двух форм винительного падежа множественного числа существительных – названий нелиц в системе словоизменения современного украинского литературного языка. Особенное внимание сосредоточено на форме, совпадающей с именительным падежом и являющейся типичным признаком «живого» народного языка. Предложен перечень существительных – названий нелиц, которые в винительном падеже множественного числа имеют форму именительного падежа. Указаны причины и проанализированы последствия вытеснения форм именительного падежа формами родительного падежа.*

**Ключевые слова:** *имя существительное, винительный падеж, именительный падеж, множественное число, мужской род, женский род, средний род.*

**Kolibaba L. The accusative case of the plural form in the inflexion noun system of modern literary Ukrainian**

*In fiction of XIX – beginning of XXI centuries, seldom in a publicism, we fix two case forms of accusative of the plural of nouns – the names of creatures of all genders: form that coincides with a genitive case and form identical to the nominative. According to “The Ukrainian Orthography” in force and modern grammatical descriptions of the Ukrainian language, both forms of accusative of the plural are normative, though a form general with a nominative is “legal” only for nouns – names of domestic animals. However, as the analyzed material demonstrates the “semantic range” of such nouns is far wider and includes the names of beasts, birds, insects, fishes, simplest microorganisms and even persons. This divergence between prescriptive and descriptive norms presents difficulties not only for speakers but also for the compilers of grammatical dictionaries.*

*Aim of the article – to investigate conformities with a law of functioning of two forms of accusative of the plural of nouns – the names of creatures (persons and unpersons) in the system of inflexion of nouns of the modern Ukrainian language. For the attaining of this aim such basic problems are solved: 1) to find out the origin of form of accusative of the plural, that coincides with a nominative; 2) to set the list of nouns – the names of unpersons, that in the accusative of the plural have a form of nominative; 3) to specify on reasons and to analyze the results of supplanting of forms of nominative forms of genitive case.*

*Forms of accusative of the plural that coincide with a nominative, as convincingly affirms researches of the Ukrainian linguists, belong to the original morphological features of literary Ukrainian and are the signs of folk language. However beginning from 40th of XX century they were gradually forced out on periphery of language using, though quite showing them out of language circulation was not succeeded. These forms were widely used and continue to use now in fiction and in a publicism.*

*Generalizing achievement of the Ukrainian grammatical idea and numerous manifests in language practice confirm that in accusative case of the plural a form of nominative mostly have nouns that designate: creatures – unpersons of masculine: kóni, voly, byky, tury, khorty, rysaky, zaytsi, oleni; indyky, horobtsi, holuby, perepely, sokoly; karasi, okuni, lyny, koropy, v"yuny,*

*oseledtsi, raky; komari, metelyky, pavuky; mikroby, virusy, hlysty, chervy; creatures – unpersons of female: korovy, svyni, vitysi, kózy, lysytsi, sarny, myshi; kury, husy, kachký; ptashký, vorony, drokhvy, gavy; bdzhóly, mukhy; voshi; shchuky, zhaby, p"yavky; ameby, batsyly, infuzoriyi; creatures – unpersons of neuter: telyata, yahnyata, porosyata, loshata, lysenyata, zaychata, myshenyata, shchenyata, tsutsenyata, slonenyata; holub"yata, kurchata, husyata, kachenyata, indychata, orlyata.*

*Thus, language practice affirms the using of a nominative case form for nouns that are the names of both domestic animals and other animals (beasts, birds and insects) in general.*

**Key words:** *noun, accusative case, nominative case, the plural, masculine, female, neuter.*

*Статтю подано до редколегії 01.05.2017*

**Олена Лисенко**

*(м. Вінниця)*

УДК 811.161.2'42

## ОНТОЛОГІЯ ДИСКУРСУ ТА ЙОГО РОЗВИТОК У ДІАХРОНІЇ

*У статті здійснено порівняльний аналіз дослідження понять «дискурс» та «дискурс-аналіз» представниками різних шкіл, зокрема схарактеризовано погляди прихильників французького, англо-американського, англо-австралійського та німецького напрямків дослідження дискурсу. Систематизовано теорії виникнення терміна «дискурс», з'ясовано його етимологію. Розглянуто найвідоміші концепції дискурсивного аналізу. Здійснено дослідження теорій та напрямків щодо розвитку дискурсу в діахронії. Окреслено вплив історичних та соціальних чинників на формування напрямків дослідження дискурсу.*

**Ключові слова:** *дискурс, дискурс-аналіз, дискурсологія, екстралінгвістика, діахронія.*

Теоретико-практичне вивчення дискурсу – один з актуальних напрямів дослідження в сучасній лінгвістиці. Останнім часом у мовознавстві сформувалася тенденція до зміни вивчення мови як внутрішньої структури на дослідження її у розвитку. Природно те, що аналіз мови з погляду її функціонування породжує використання нових термінів на позначення більш загальних або вузьких понять, а також розширення його значення в процесі діахронії. З-поміж таких термінів виокремлюють «дискурс» та «дискурс-аналіз». Тому вивчення етимології дискурсу, визначення чинників, що впливають на його формування та розвиток, аналіз уже наявних досліджень у дискурсивному аналізі зумовили **актуальність** пропонованої розвідки.

**Метою** статті є окреслення етапів розвитку у вивченні поняття «дискурс» та опис наявних напрямків вивчення дискурсу в мовознавстві.

**Завдання** вбачаємо в аналізі теоретичного досвіду зарубіжних та вітчизняних мовознавців у сфері дискурсології.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження дискурсу – явище багатоаспектне, що й привертає увагу мовознавців. Аналізом дискурсу займаються такі вітчизняні лінгвісти, як: Н. Б. Вахтін [2], М. Л. Макаров [5], Т. Ф. Плеханова [7],